ज्याकोत्यो विधुदृक्क्षेपस्तदा द्विगुणः पञ्चभक्तः क्रांतिफलं खषड्भं यद्युक्तं स्फुटैवावनतिर्भवेत् । अत्रोपपत्तिः । तत्र खल्वान्तरत्वाच्छशिदृक्क्षेपतुल्यमर्कदृक्क्षेपं परिकल्प्य भुक्त्यन्तरपञ्चदशांशेनानुपातः । यदि त्रिज्यातुल्ये दृक्क्षेपे भुक्त्यन्तरपञ्चदशांशमिता स्फुटा नतिर्लभ्यते तदाऽभीष्टेऽक्षिन् किमिति । अत्र भुक्त्यन्तरपञ्चदशांशो गुणस्त्रिज्या हरः । गुणकहरौ गुणकार्द्धेनापवर्तितौ । जातं गुणकस्थाने द्वयं २ हरस्थाने त्रिन्द्राः १४१ । एवं दृग्ज्याकाभिः । लघुज्याकाभिस्तु गुणकस्थाने द्वयं २ हरस्थाने किंचिन्न्यूनाः पञ्च ४ । ५५ । ते सुखार्थं पञ्च कृताः ५ । अतस्तत् फलं खषट्त्रयुतं कृतम्" प्रमि०

इदानीं स्थूले लम्बनावनती सुखार्थमाह । "त्रिभोनलग्नस्य दिनार्धजाते नतोन्नतजे यदि वा सुखार्थम् । दृक्क्षेपयङ्कू परिकल्प्य साध्यं खल्वान्तरं लम्बनकं नतिश्च" शि० । "त्रिभोनलग्नं चन्द्रं प्रकल्प्य तस्य क्रान्तिः यश्च साध्यः । तेन यश्चेण क्रान्तिः संस्कार्या । सा तस्य स्फुटा क्रान्तिः । पलावलम्बावपमेन संस्कृताविन्यादिना नतांशा उन्नतांशाश्च कार्याः । तज्जे त्रित्रिभलग्नस्य दिनार्धजाते नतोन्नतजे । अत्रोन्नतज्यां त्रित्रिभलग्नयङ्कुं नतज्यां चन्द्रदृक्क्षेपं च परिकल्प्योत्पन्नलम्बनं खल्वान्तरमवनतिश्च सुखार्थं साध्या । अत्रोपपत्तिः । त्रित्रिभलग्नश्चोदयास्त एव दिनार्धयङ्कुस्तद्दृग्ज्यावलोदृक्क्षेपः" प्रमि० ।

इदानीं नतेः प्रयोजनमाह ।

"स्पष्टोऽत्र वाणो नतिसंस्कृतोऽस्मात् प्राग्वत् प्रसाध्ये स्थितिमर्दखण्डे" शि० । "अत्र स्पर्शग्रहणे यः पूर्वक्षणे आगच्छति । असौ नत्या संस्कृतः सन् स्फुटो भवति । अतस्तदुक्तं भवति । गणितागतो दर्शान्तकालो लम्बनेनाधस्तात् स्फुटीकृतः स किल गृहमध्यकालः । तत्र तात्कालिकं सपातं चन्द्रं कृत्वा विक्षेपः साध्यः । अथ स्थिरलम्बनकाले यद्दिनिभलग्नं तस्मादवनतिः साध्या । तया स विक्षेपः संस्कृतः । स मध्यग्रहणविक्षेपः स्फुटो भवतीत्यवगन्तव्यम् । ततो "मानार्धयोगान्तरयोः कृतिभ्याम्" इत्यादिना स्थितिमर्दखण्डे साध्ये । अत्रोपपत्तिः । चन्द्रस्थाने क्रान्तिमण्डलविमण्डलयोरन्तरालं विक्षेपः । चन्द्रो विमण्डले, रविः क्रान्तिमण्डलेऽतस्तयोर्विक्षेपो याम्योत्तरमन्तरम् । परं यदि भूगर्भस्थो दृष्टा । यदा तु कर्णोन्निष्क्रितो भूपृष्ठस्थस्तदा रविक्रान्तिमण्डलाच्चन्द्रक्रान्तिमण्डलमधो दृक्क्षेपयाम्यान्वितं भवति । तद्याम्योत्तरमात्रेण यावता लम्बितं तावती नतिस्तद्ग्राह्यरोऽतस्तया यश्चे संस्कृते स्फुटमर्केन्दोरन्तरं भवति स एव स्फुटयश्चः । यथोक्तं गोले "याम्योत्तरं यश्चावदन्तरं यशिसूर्ययोः । नतिस्तया तया तस्मात् संस्कृतः स्यात् स्फुटः यश्चः" शि० ।

इदानीं स्पर्शमुक्तिसम्मीलनादिकालार्थमाह । "तिथ्यन्ताद्गणितागतात् स्थितिदलेनोनाधिकालम्बनं तत्कालीकोत्पन्नतीव्रसंस्कृतिभवस्थित्यर्धहीनाधिके । दर्शान्ते गणितागते धनमृणं वा तद्विधायासकृज्ज्ञेयौ प्रगृहमोक्षसंज्ञसमयावेवं क्रमात् प्रस्फुटौ । तन्मध्यकालान्तरयोः समाने स्पष्टे भवेतां स्थितिखण्डके च । दर्शान्ततो मर्ददलोनयुक्तात् सम्मीलनोन्मीलनकालः एवम् । सकृत्प्रकारेण विलम्बनं चेत् सकृत् स्फुटौ प्रग्रहमोक्षकालौ । किंतत्र वाणावनती पुनस्तात्कालिकाभ्यां विधुविक्षेपाभ्याम्" शि० । "प्रथमं यो गणितागतस्तिथ्यन्तस्तस्मात् स्थितिदलेनोनाधिकालम्बनं साध्यम् । स्पर्शे स्थितिदलेनोनात्, मोक्षेऽधिकादित्यर्थः । अत्र किल स्पर्शकालः साध्यते । तत्र गणितागततिथ्यन्तात् स्थितिदलोनात् प्राग्वल्लम्बनमानीय तदनष्टं स्थापयित्वा तद्गणितागते तिथ्यन्ते स्थितिदलेनोने धनमृणं वा कार्यम् । स स्थूलः स्पर्शकालः । तन्मध्यकालयोरन्तरं स्थूलं स्थित्यर्द्धम् । तज्जनितफलोनात् समकलेन्दोः यश्चात्कालविक्षेपकालजनितया नत्या संस्कृतः स्यात् । स्फुटविक्षेपात् पुनः स्थित्यर्धम् । तेन स्थित्यर्धेन गणितागते दर्शान्ते जाते तल्लम्बनं धनमृणं वा कार्यम् । एवं कृते सति यावान् कालस्तावान् स्पर्शकालः । एवममकृदिति । स्पर्शमध्यग्रहणकालयोरन्तरं स्थार्थिकं स्थित्यर्धं ज्ञेयम् । स्पर्शकालात् पुनर्लम्बनमानीयानष्टं स्थाप्यम् । अथ स्थार्थिकस्थित्यर्धघटीफलेन चन्द्रमूनीकृत्य यश्चः साध्यः । अनन्तरातीतवित्रिभलग्नात्तत्र । तया स्फुटीकृताच्चरात् पुनः स्थित्यर्द्धम् । तेनोनिते गणितागते दर्शान्ते तल्लम्बनं धनमृणं वा कार्यम् । एवं स्फुटः स्पर्शकालः । असकृदिति यावदविशेषः । मौक्षिकार्थं मध्यग्रहकालोत्थस्थितिः सूर्यकालोत्थतिथ्यन्ते योज्या । ततोऽसकृल्लम्बनान्तरमवस्थित्या गणितागततिथ्यन्तो युतः सा मोक्षस्थितिरस्फुटा । तल्लम्बनान्तरयोरुत्थस्थित्या वारं वारं पूर्वदर्शान्तोयोज्यः । एवं स्थिरलम्बनान्तरयोरुत्थस्थितिर्मोक्षस्थितिर्भवेत् । सैव मौक्षिकम् । एवं स्थितिदलेनाढ्याद्गणितागतान्मोक्षकालोऽपि । तत्र चन्द्रपाततात्कालिकीकरणे फलं धनम् । एवं मोक्षमध्यग्रहकालयो-